

6. Павліченко П. П. Соціологія : навч. посіб. / П. П. Павліченко, Д. А. Литвиненко. – К. : Лібра, 2002. – 256 с.
7. Посібник з індексації та моніторингу транскордонного співробітництва / відп. ред. С. І. Устич ; Ін-т транскорд. співробітництва. – Ужгород : [б. в.], 2012. – 80 с.
8. Рязов Н. Н. Развитие социально-экономической статистики : избр. тр. / Н. Н. Рязов ; ред. кол. : А. Н. Романов, В. М. Симчера. – М. : Наука, 2009. – 259 с.
9. Соціологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 560 с.
10. Філософія інтеграції : монографія / за заг. ред. В. Д. Бондаренка та Ф. Г. Вашука. – Ужгород : ЗакДУ, 2011. – 544 с.

Артёмов Иван. Трансграничная статистика как инструмент управления региональным развитием.

В статье определена роль и место трансграничного сотрудничества в современных условиях, проанализирован инструментарий объективного социологического исследования, а также охарактеризована специфика формирования трансграничной статистики. Подана классификация групп показателей, в соответствии с которыми следует проводить сбор и обработку статистических данных. Автор обозначил перспективы и приоритетные направления в развитии статистики в сфере трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество (ТГС), трансграничная статистика, социологическое исследование, евроинтеграция, инструментарий ТГС, глобализация.

Artyomov Ivan. Cross-border Statistics as a Base of Regional Development. The article defines the role and place of cross-border cooperation in modern terms, the tools of objective sociological research, and article describes the specific formation of cross-border statistics. The classification of groups, by which statistics should be gathered, are defined in article. The author outlines the prospects and challenges analyzed of the development of cross-border cooperation.

Key words: cross-border cooperation (CBC), cross-border statistics, sociological studies, European integration, tools of cross-border cooperation, globalization.

Стаття надійшла до редколегії
27.05.2014 р.

УДК 94(477.82-25)«194/198»

Ганна Хлібовська

Луцьк радянський: соціокультурний простір

У статті проаналізовано соціокультурний розвиток міста Луцька за радянської доби. Розкрито вплив урбанізаційних процесів на побут населення, духовний клімат, формування та утвердження нового світогляду й моделей поведінки міського жителя. Акцентовано увагу на методах усталення радянського способу життя.

Ключові слова: Луцьк, соціокультурний розвиток, урбанізація, радянський період, міське середовище, містяни, духовне життя.

Постановка наукової проблеми та її значення. Локальна спільнота завжди є частиною загальнонаціонального простору. За умов перехідного стану українського суспільства саме соціокультурне середовище локальних спільнот, передовсім міських, зазнало суттєвих змін. Відтак вивчення історичного досвіду радянського міста 40–80-х рр. ХХ ст. стає важливим із огляду на розуміння змісту сучасної української урбанізації й модернізації.

Аналіз досліджень цієї проблеми дає підстави стверджувати потребу комплексного вивчення соціокультурних процесів у Луцьку за радянської доби, позаяк радянська соціокультурна реальність міста лише частково розглядали історики. Окремі її аспекти відображені в узагальнених роботах «Історія Луцька» [12], «Історія міст і сіл. Волинська область» [9]. Проблему становлення органів міської влади радянського періоду схарактеризовано в науковій розвідці «Нариси історії органів державної влади та місцевого самоврядування на Волині (1944–2009)» [1]. Релігійну політику радянської влади вивчали В. Борщевич та В. Милусь [2; 9]. Проте цілісний аналіз означеної проблеми відсутній.

З огляду на недостатнє вивчення у вітчизняній історичній науці означеної теми, **мета** статті – дослідити соціокультурний розвиток Луцька в 1944–1991 рр., схарактеризувати повсякденне й духовне життя містян, виокремити вплив урбанізаційних чинників на соціокультурні процеси.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. 1944 р. відновлюється статус Луцька як обласного центру Волинської області. У його історії починається радянський період, який тривав до 1991 р. З невеликого міста середини 1940-х рр., яке складало 20 тис. мешканців, Луцьк наприкінці 1980-х рр. перетворився на один із промислово розвинених центрів Західного регіону України. Індустріалізація спричинила зростання міського населення: 1970 р. налічувалося 96 тис. мешканців, 1979-го – 141 тис., 1989 р. – 198 тис. Наприкінці 1989 року в Луцьку народився 200-тисячний житель [3, с. 137].

Перші риси творення нового соціокультурного простору радянського міста окреслені на етапі відбудови, яка проходила в досить складних умовах: не припинялися спроби німецького командування повторно заволодіти Луцьком, невизначеною залишалася суспільно-політична ситуація, пов'язана з настороженим ставленням міського населення до радянського режиму та діяльністю загонів УПА.

Відбудова здійснювалася на основі відтворення довоєнної економічної моделі. Відтак індустрія міста переймала й успадковувала традиційні риси радянської економіки: диспропорційний розвиток промисловості, домінування кількісних показників над якісними, залишковий принцип фінансування соціальної сфери та ін. Означені фактори розвитку міського господарства зберігалися і надалі.

Прагнучи донести до свідомості місцевих жителів перевагу соціалістичного устрою над капіталістичним, нова влада спиралася на членів комуністичної партії, які здебільшого прибули з інших районів СРСР та УРСР. За їхньої участі відновлюється робота партійних, радянських органів влади, громадських організацій.

У грудні 1947 р. відбулися перші повоєнні вибори до місцевих рад. Новообрана Луцька міська рада депутатів трудящих другого скликання у складі 123 чоловік розпочала роботу на початку січня 1948 р. Головою виконкому обрано М. Короля. Створено вісім комісій, які опікувалися освітою, охороною здоров'я, громадським харчуванням, комунальним господарством і благоустроєм міста [12, с. 131]. Порівняно за короткий час створено радянський, партійний, господарський, репресивний апарат, який контролював усі сфери життя міста.

Водночас формувалася система цілеспрямованого ідеологічного впливу на населення. Комуністи, комсомольці, агітколлективи проводили пропагандистську роботу серед містян. Поширеними формами їхнього спілкування із жителями стали лекції, конференції, консультації, які переслідували визначену мету – утвердження панівної ідеології радянського суспільства марксизму-ленінізму [12, с. 131–132].

Провідним процесом розвитку соціально-територіальної організації Луцька стала урбанізація, яка впливала на спосіб життя міських жителів, менталітет, розташування підприємств і розселення людей. Видозмінювалася структура виробництва. Більшість дрібних підприємств після реконструкції, технічного й технологічного переоснащення перетворилися на заводи й фабрики, будувалися нові виробничі потужності. Дещо повільніше споруджувалися об'єкти соціальної сфери. 1981 р. промисловість міста випускала за три дні стільки продукції, скільки за увесь 1950-й [12, с. 247].

Однак зростання виробництва досягалося передусім екстенсивними методами, додатковим залученням матеріальних і людських ресурсів, збереженням диспропорції у структурі промислового виробництва, за якої легка й переробні галузі були другорядними, хронічним відставанням сфери обслуговування.

Водночас сформована владою економічна модель давала можливість контролювати життя міського соціуму. Складна система матеріальних заохочень і морального тиску створювала певний тип поведінки та стандарт «радянського робітника». Оскільки досить часто на підприємстві працювали цілі родини, для яких воно перетворювалося на єдине джерело засобів для існування, саме підприємство формувало їхню картину світу, і все життя працівника проходило в постійному взаємозв'язку з ним. Такий варіант був ідеальним для радянського проекту, позаяк сприяв повному контролю над робітником, унеможлилював опір або «неправильну» поведінку. Працівник трактувався як частина заводу або фабрики, тому колектив чи партія могли втручатися навіть у його приватне життя. З огляду на це, ставали актуальними соціалістичні змагання, дошки пошани, бригади комуністичної праці, пропаганда досвіду роботи кращих виробничих колективів і працівників, присвоєння почесних звань на зразок «Кращий за професією», «Кращий наставник молоді», «Майстер – золоті руки», «Відмінник якості» тощо. Уже на початку 1961 р., за офіційними даними, на підприємствах Луцька працювало 73 бригади й колективи комуністичної праці, 452 робітники отримали право називатися

ударниками комуністичної праці [12, с. 175]. За радянський період понад 500 лучан були нагороджені орденами й медалями СРСР. Саме ж місто до 900-річчя, яке відзначали 1985 р., отримало орден Трудового Червоного Прапора.

Промисловий розвиток та забудова нових житлових масивів – Завокзального та Гнідавського – спричинили розширення територіальних меж міста. 1973 р. затверджено нові кордони міської території, згідно з якими площа Луцька становила 4267 га. За час існування міста його територія збільшилася майже в сто разів.

Розширюючись, Луцьк поглинав довколишні села й хутори: 1957 р. були приєднані села Вишків та Гнідава, 1959-го – с. Кічкарівка, до якого проліг перший повоєнний автобусний маршрут від центру міста, села Черчиці, Теремно разом із хутором П'ятихатки, с. Гуца. На гуцанських полях розташовувалася північно-східна промислова зона міста: картонно-рубейдовий завод, шовковий комбінат, завод синтетичних шкір. З 1960-х рр. до міської території включено с. Малий Омеляник, а на початку 1980-х – селище Вересневе.

Зростання промислового потенціалу міста, розвиток його економіки потребували відповідної транспортної інфраструктури, яка інтенсивно розвивалася у 1960–1970-х рр. Луцьк мав сполучення із столицею держави, обласними центрами, з усіма райцентрами області та багатьма селами. У 1950-х рр. споруджено залізничний вокзал. На початок 1990-х рр. у місті функціонувало 11 автобусних, 9 мікроавтобусних, 8 тролейбусних маршрутів.

Друга половина 1940-х – 1980-ті рр. характеризувалися непростими процесами та змінами у сфері повсякденного буття населення. Перші мирні роки мало чим відрізнялися від важких буднів воєнного часу. Не вистачало найнеобхіднішого – взуття, одягу, продовольства, інших побутових речей. Для виживання частина робітників і службовців нерідко змушена була облаштовувати невеликі підсобні господарства, оскільки тодішня платня не забезпечувала харчування членів сім'ї. Додаткові труднощі спричиняло зростання цін на продукти, зумовлене скасуванням 1947 р. карткової системи їхнього розподілу та конфіскаційна грошова реформа. Складними залишалися житлові та побутові умови лучан, оскільки більшість приватного житла, а саме – 989 помешкань із 1240 були зруйновані [3, с. 157].

Чимало питань потрібно було розв'язувати у сфері медичного обслуговування, яка створювалася в місті фактично заново. Наприкінці 1944 р. функціонувало дві лікарні на 275 ліжок, дві поліклініки, два медпункти, вендиспансер, тубдиспансер, пологовий будинок, дитяча консультація, швидка допомога, санітарна та дезінфекційна станції. В установах охорони здоров'я працювало 23 лікарі, 1 фельдшер, 17 осіб молодшого медичного персоналу. Більшість медперсоналу склали приїжджі кадри. Запроваджувалось безкоштовне медичне обслуговування, що позитивно вплинуло на авторитет нової влади [3, с. 154].

Налагодженню побуту містян сприяв розвиток державної і кооперативної торгівлі, сфери побутового обслуговування. Відновлювалися зруйновані будівлі та споруджувалися нові й на основі створених волинськими архітекторами авторських проектів державного та приватного будівництва (Ю. Бородін, М. Гулавський), й типових проектів 2–3-поверхових будинків [6].

З другої половини 1950-х рр. обласний центр забудовується «хрущовками», що, з одного боку, частково зняло гостроту житлової проблеми в місті, з іншого – призвело до схематизації планувальних рішень, уніфікації забудови [7]. Широкомасштабне житлове будівництво в Луцьку, зумовлене індустріалізацією та значним зростанням чисельності містян, розпочалося в 1970-х рр. Розроблялися і впроваджувалися індивідуальні авторські проекти, які створювали акценти в міському середовищі та контрастували з фоновою житловою забудовою. В архітектурі сімдесятих започаткували використання білої силікатної цегли. Вона мала високу якість оздоблення, тому будівлі з неї вже не тинькували. Першим «білим» районом обласного центру Волині став 33-й. Новаторським кроком було проектування частини району у вигляді сот уздовж теперішніх проспектів Молоді та Соборності. Автори проекту архітектори В. Маловиця і Р. Метельницький запропонували неординарне для тогочасного Луцька вирішення: сконцентрувати внутрішній простір у затишних шестикутних двориках. Якщо на будинок глянути згори, він нагадував бджолині соти. Оригінальність такого вирішення житлової забудови відзначила міжнародна архітектурна спільнота, назвавши «бджолиний» будинок зразком прогресивного підходу в містобудівній практиці [14].

Про динаміку зростання житлового фонду Луцька свідчать зокрема такі дані: 1945 р. – 158 тис. м²; 1965-й – 720 тис.; 1989 р. – 3065,4 тис. м² [13]. Однак цілком розв'язати житлову проблему міста не

вдалося, тим більше, що його населення постійно зростало. Хронічною залишалася черга на житло, яка постійно зростала, часто низькою виявлялася якість будівельних робіт, а відтак потреба ремонту квартир відразу ж після її отримання. Більшість житла споруджувалася за типовими проектами, оскільки це здешевлювало їхню вартість. Водночас змушуючи жити в типових квартирах, ходити в типові дитячі садки і школи, партія формувала певний світогляд – усі повинні були навіть мислити однаково, індивідуальне не схвалювалося.

Приватна ж забудова суворо регламентувалася. З 1970-х рр. у приватному будівництві запроваджувалися обмеження щодо житлової площі індивідуальних помешкань. Райони із приватною забудовою розташовувалися переважно в передмістях. Нерідко до них був ускладнений проїзд, не завжди задовільними – побутова сфера та торгівельна інфраструктура.

Із 1960 р. розпочалася газифікація міста, а наприкінці 1980-х рр. експлуатувалося 319 км газогонів. У 1960-х рр. було завершено радіофікацію та електрифікацію міста. Розширилася також мережа телемовлення.

Упродовж 1960–1980-х рр. відкрито універсальні, спеціалізовані, книжкові, продовольчі магазини: «Універмаг», «Сонечко», «Спорттовари», «Перлина», «Знання», «Освіта», «1000 дрібниць», «Мистецтво», «Оптика», торговий центр «Ювілейний». Розвивалася мережа туристично-готельних комплексів, зокрема «Світязь», «Україна», «Лучеськ». Улюбленим місцем відпочинку лучан був Парк культури і відпочинку імені Лесі Українки.

Однак, поряд із позитивними моментами, у соціальній сфері траплялися негаразди, які ще більше увиразнилися на рубежі 1970–1980-х рр. Так, забезпеченість лучан закладами громадського харчування сягала 79 % до потреби, лікарнями та поліклініками – 40 %, закладами побутового обслуговування – 64 %, спортивними спорудами – 50 % [8].

Серед причин такого становища – залишковий принцип асигнувань на соціальну сферу, надмірна централізація, диктат центральних відомств. За бюджету Луцька 1990 р. сумою 64 млн крб і мінімальній потребі у 93 млн крб промислові підприємства відраховували в центр 350 млн крб [12, с. 155]. Спостерігалось також падіння купівельної спроможності карбованця, зростання цін на товари та різні послуги, виникнення широкомасштабного дефіциту продовольчих і промислових товарів.

Не завжди урбанізаційні процеси супроводжувалися покращанням естетичного вигляду міських кварталів, позаяк централізоване керівництво архітектурою й містобудуванням в СРСР спиралося на усталені норми функціоналізму й підпорядковувалося завданням уніфікації «соцкультпобуту». Саме ж місто не мало достатніх ресурсів для розвитку.

Духовний клімат міста радянської доби визначався утвердженням марксистсько-ленінської ідеології. Першочергові зусилля спрямовувалися на ідеологічне виховання, формування радянської особистості. Важливу роль відводили навчальним закладам, позаяк освіту вважали визначальною ланкою в культурному просторі держави. Відтак становлення і розвиток шкільної галузі обласного центру означуваного періоду відбувалося поетапно, головно, адекватно до змін у загальносоюзному житті.

Війна завдала значних людських жертв і матеріальних збитків освітній сфері міста. Із 380 учителів, які працювали в Луцьку в 1940/1941 н. р., залишилося лише 10; із 19 шкіл довоєнного періоду дві було цілком зруйновано, інші шкільні приміщення перетворено на казарми для жандармерії, конюшні, гаражі [12, с. 155]. На початках етапу другої радянської шкільної освіти Луцька забезпечували три середніх і шість неповних середніх шкіл, де навчалося 2436 учнів і працювало 114 учителів [3, с. 156].

Із 1970-х рр. загальноосвітня школа перейшла на нові програми. Продовжувалося спорудження шкіл, зумовлене зростанням міського населення та збільшенням чисельності учнів. Особливо активно їхнє будівництво тривало упродовж 1980-х – початку 1990-х рр. У цей період розпочали роботу середні школи № 20 (1984 р.), № 21 (1986 р.), № 22 (1988 р.), № 23 (1989 р.), № 24 (1990 р.). Більшість із них споруджено в нових мікрорайонах міста.

Якість навчально-виховного процесу залежала від кваліфікованих учительських кадрів. Упродовж 1940–1980-х рр., поряд із зростанням чисельності учителів, зростала їхня кваліфікація. Наприкінці 1980-х рр. учительський колектив міста нараховував 1870 чол., із них – 90 % учителів мали вищу освіту. Для порівняння: 1953 р. цей показник становив 37 %, 1969-го – 72 % [3, с. 165].

У повоєнний період створюється мережа професійно-технічних училищ, яка відповідає потребам планової економіки. Прийом учнів у ПТУ здійснювали за принципом щорічного нарощування

підготовки робітників масових професій середнього рівня кваліфікації. Наприкінці 1980-х рр. у семи міських профтехучилищах навчалося понад 5000 чоловік.

Спеціалістів середньої кваліфікації для різних галузей господарства, освіти та культури готували шість середніх спеціальних навчальних закладів: педагогічне, медичне, культурно-освітнє, музичне, кооперативно-технічне училища, технікум радянської торгівлі.

Утім, незважаючи на позитивні тенденції, наприкінці 1980-х рр. у розвитку освіти міста з'являються і посилюються негативні моменти. Вони простежуються, зокрема, у рівні освоєння учнями сучасних інформаційних технологій, матеріально-технічному забезпеченні шкіл, оплаті праці учителів тощо. У період «перебудови» ці явища увиразнилися рельєфніше.

У повоєнний період відбувалося становлення вищої освіти. 6 квітня 1946 р. відновив роботу учительський інститут із фізико-математичним, історико-філологічним і заочним відділеннями. На перший курс було зараховано 130 студентів, працювало 13 викладачів. З 1951 р. Луцький учительський інститут реорганізовано в педагогічний, а 1952-го йому присвоєно ім'я Лесі Українки.

Наприкінці 1980-х рр. на семи факультетах інституту навчалося понад 6500 студентів, функціонувало 35 кафедр. Професорсько-викладацький склад нараховував 487 викладачів, зокрема 9 докторів і 174 кандидати наук. Зміцнилася навчально-матеріальна база інституту. Він мав шість сучасних гуртожитків, новий навчально-лабораторний корпус, спортивний комплекс. Особливо активно педінститут розбудовувався під керівництвом ректора Н. Бурчака (1980–1989 рр.), іменем якого 2009 р. названо вулицю міста та встановлено горельєф на одному з корпусів університету.

Значну роботу з підготовки інженерних кадрів проводила Луцька філія Львівського політехнічного інституту, створена 1966 р. У 1980-х рр. тут функціонувало чотири факультети, на яких навчалося понад 2800 студентів. Освітній процес забезпечували 13 кафедр, 135 викладачів. З 1 квітня 1991 р. на базі філії утворено Луцький індустріальний інститут, ректором якого став В. Божидарник.

Радянський період характеризувався значними змінами в мистецькому житті міста. У червні 1944 р. розпочав роботу музично-драматичний театр із тематично та жанрово різноманітним репертуаром – від творів у дусі офіціозу й соцреалізму (провідної мистецької ідеологеми радянського часу) до світової, вітчизняної класики та історичної проблематики. На його сцені виступали відомі артисти Н. Ужвій, А. Бучма, В. Добровольський, Ф. Балабуха та ін.

Музичне життя міста презентували Волинський народний хор, заснований 1945 р., народний артист України В. Зінкевич, вокальне тріо заслужених артистів УРСР Мареничів, ансамбль «Світязь».

Розвивалася художня самодіяльність, яку всіляко заохочувала влада. Попри певну ідеологічну заангажованість репертуару, окремі колективи досягли високого рівня творчості: з-поміж них – народний ансамбль танцю «Волинянка» (керівник І. Богданець), самодіяльна народна капела педагогічного інституту (керівник заслужений працівник культури УРСР С. Ярмусь), хор народної пісні «Розмай» (керівник Л. Кужелюк), хорова капела Луцького педагогічного училища, лауреат першого республіканського конкурсу хорових колективів імені М. Леонтовича (керівник Ю. Мельник).

Після війни в Луцьку створюється Волинське відділення Спільки художників України. Полотнам волинських художників М. Гевелюка, М. Шамрила, К. Якубека, А. Климова, О. Байдукова, Д. Латишева, Г. Чорнокнижного та інших митців притаманна жанрова різноманітність.

Літературу Волинського краю презентувала творчість майстрів художнього слова О. Богачука, В. Гея, В. Лазарука, М. Пронька, Й. Струцюка, І. Чернецького, П. Шафети. З 1980 р. функціонує Волинська організація Спільки письменників України, відповідальним секретарем якої став П. Мах, з 1989-го її очолив В. Гей.

Центрами пропаганди історії краю, його традицій, життя і побуту населення стали музеї. Визначальна роль в організації музейної справи належала обласному історико-краєзнавчому музею. Музеї утворювалися також при заводах, фабриках, навчальних закладах, установах, експозиції яких мали певне ідеологічне забарвлення. Наприкінці 1980-х рр. у місті функціонувало 40 різноманітних музеїв і музейних кімнат, серед них музей нашої землячки Лесі Українки, відкритий у педінституті до 900-ліття Луцька у 1985 р.

Своєрідним музейним комплексом є історико-культурний заповідник, утворений у старій частині міста 1985 р. Його становленню сприяли археологічні дослідження давнього Лучеська 1969 р. науковою експедицією на чолі з М. Кучерою. У старому місті працювали також археологи М. Кучинко, Г. Охріменко, М. Говденко, Д. Козак. Вивченню монументальної архітектури обласного центру Волині сприяли археологічні розвідки експедиції Ленінградського університету під керівництвом

М. Малевської, проведені в середині 1980-х рр. Завдяки їм удалося продатувати час спорудження деяких міських храмів, продовжити вивчення замкового палацу та повністю розкрити фундамент замкової церкви св. Івана Богослова. З кінця 1980-х рр. археологічними дослідженнями міста та околиць займалася спільна експедиція Луцького історико-культурного заповідника та Львівського історичного музею.

Історичні події різних епох своєрідно позначилися на архітектурі міста. Багатовікова історія Луцька відображена в численних пам'ятниках історії, культури, архітектури, які дійшли до наших днів із минулого й були споруджені в радянський період. Збереглися споруди культової архітектури: комплекси чернечих орденів ієзуїтів, бернардинців, кармелітів, тринітаріїв, василіан, бригідок; Братська, Покровська церкви, Свято-Троїцький собор та ін. [4; 5] Пам'яткою військово-оборонної архітектури є замок XIV ст.

У повоєнний період створено нові пам'ятники, зокрема діячам революційного руху, культури, історичним подіям. Серед них Меморіальний комплекс для увіковічення пам'яті героїв, які загинули в оборонних боях 1941 р. і за визволення Волині 1944 р., відкритий 1977 р.; пам'ятник Лесі Українки на Театральній площі. Монументальну пропаганду радянської епохи презентували пам'ятники Й. Сталіну, В. Леніну, які з часом були демонтовані.

Певне уявлення про культурні, світоглядні та ментальні трансформації міської спільноти, що відбувалися впродовж радянського періоду, допомагає виявити міська топоніміка. Вона підпорядковувалася уніфікаційній політиці радянського уряду й розглядалася ним як складова частина творення політичного міфу з одночасним руйнуванням попередньої історико-культурної традиції. 1947 р. відбулося перше перейменування вулиць міста. На карті Луцька з'явилися вулиці В. Чкалова, М. Фрунзе, М. Ватутіна, Г. Плеханова тощо. Надалі зміни назв вулиць здійснювалися періодично, зазвичай напередодні пам'ятних дат в історії Радянського Союзу, і до кінця 1980-х рр. чимало із них було перейменовано. З 1990 р. процес пішов у зворотному напрямку – спеціальна експертна група при міськраді повернула старі чи дала нові назви більшій частині раніше перейменованих вулиць.

1982 р. міська рада затвердила емблему Луцька, яка повинна була відобразити минуле й сучасне міста, а своєрідним підсумком багатовікової історії обласного центру стало відзначення 1985-го 900-ліття від часу першої літописної згадки про Луцьк.

Висновок та перспективи подальших досліджень. Отже, радянський період у Луцьку тривав більше півстоліття. Одним із факторів соціокультурного розвитку була урбанізація. Однак економічні функції, символічний і культурний простір радянського міста цілковито визначалися потребами правлячої партії. Не лише містобудівні доміанти, а й міська «культура повсякдення» і сформовані на її основі соціокультурні орієнтири стали зовсім іншими. У Луцьку поступово утверджувалася система всебічного впливу на особистість через школу, засоби масової інформації, мистецтво, державні та громадські організації, діяльність яких контролювалася партійними органами. Наслідком економії на побутових зручностях городян були проблеми комунального господарства й житлова криза, на подолання яких не вистачало коштів.

Водночас, як система, здатна до самоорганізації, місто інтегрувало нагромаджений упродовж віків досвід і вибудовувало власні інноваційні моделі функціонування, які потребують глибшого вивчення. Особливий дослідницький інтерес становлять також міські субкультури.

Джерела та література

1. Бортніков В. І. Нариси історії органів державної влади та місцевого самоврядування на Волині (1944–2009) : монографія / В. І. Бортніков, А. І. Пархомюк. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – 384 с.
2. Борщевич В. Т. Українське церковне життя на Волині (20-ті–40-ві рр. XX ст.) / В. Т. Борщевич. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 308 с.
3. Волинська область за роки Радянської влади : стат. зб. – Львів : [б. в.], 1969. – 314 с.
4. Державний архів Волинської області (далі – Держархів Волинської обл.), ф. Р-393, оп. 1, спр. 11-а.
5. Держархів Волинської обл., ф. Р-393, оп. 2, спр. 313.
6. Держ. архів Волинської обл., ф. Р-4, оп. 6, спр. 185.
7. Держархів Волинської обл., ф. Р-4, оп. 1, спр. 186.
8. Держархів Волинської обл., ф. Р-59, оп. 10, спр. 18.
9. Історія міст і сіл УРСР. Волинська область. – Х. : Книжк. фабрика ім. М. В. Фрунзе. – 745 с.
10. Луцьку 900 років. 1085–1985 : зб. док. і матеріалів. – К. : Наук. думка, 1985. – 302 с.

11. Милусь В. І. Державна влада і православна церква на Волині у II пол. 40-х – 50-х рр. XX ст. / В. І. Милусь. – Луцьк : Волинянин, 2008. – 228 с.
12. Михайлюк О. Г. Історія Луцька / О. Г. Михайлюк, І. В. Кічий. – Львів : Світ, 1991. – 192 с.
13. Рад. Волинь. – 1989. – 1 берез.
14. Тимошук Я. Про «китайську стіну» у Луцьку складають легенди / Я. Тимошук // Волинь. – 2014. – № 11. – 30 січ.

Хлибовская Анна. Луцк советский: социокультурное пространство. Представлен общий обзор социокультурного развития областного центра Волини города Луцка в советский период, охватывающий 1945–1991 гг. Анализируется влияние урбанизационных процессов на повседневную жизнь горожан, духовную среду советского города, формирование нового мировоззрения и утверждение новых моделей поведения городского жителя. Особое внимание уделяется методам внедрения советского образа жизни. Установлено, что в городе сформировалась система всеобщего влияния на личность при помощи средств массовой информации, учебных заведений, общественных организаций, деятельность которых строго контролировалась коммунистическими партийными структурами. Вместе с тем не совсем решенными оставались проблемы коммунального хозяйства, медицинского обслуживания населения, жилищный вопрос. Заслуживает дальнейшего изучения тема возникновения и существования городских субкультур.

Ключевые слова: Луцк, социокультурное развитие, урбанизация, советский период, городская среда, горожане, духовная жизнь.

Khlibovska Anna. Soviet Lutsk: Socio-Cultural Space. General overview of socio-cultural development of Volyn region centre – city Lutsk – in Soviet period covering 1945–1991 is represented. The author analyzes influence of urban processes on daily lives of townspeople, spiritual environment of Soviet town, forming of new worldview and establishment of new behavior models of townsfolk. Special attention is paid to methods of introduction of Soviet lifestyle. It is established, that in Lutsk a system of general influence over personality was formed, which used mass media, educational institutions, public organizations, whose activity was strictly controlled by communist party structures. At the same time some problems – such as communal services, housing problem, medical service – were not entirely solved. Such topics as emergence and existence of urban subcultures and changes in ethnic and social structure of Lutsk deserve further investigation.

Key words: Lutsk, socio-cultural development, urbanization, Soviet period, urban environment, townspeople, spiritual life.

Стаття надійшла до редколегії
22.05.2014 р.